

Gürsoy, Y. (2021). Nadejda Teffi'nin öykülerinde olumsuz anne tipi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 527-546.

DOI: 10.21550/sosbilder.828250
Araştırma Makalesi / Research Article

NADEJDA TEFFİ'NİN ÖYKÜLERİNDE OLUMSUZ ANNE TİPİ

Yasemin GÜRSOY*

Gönderim Tarihi / Sending Date: 19 Kasım / November 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 17 Ocak / January 2021

ÖZET

Edebi eserleri oluşturan farklı unsurlar arasında tip önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle karakter ve tip kavramlarının edebi eserlerdeki kişileri tanımlarken kullanılması yani aynı ögeyi belirtmek amacıyla iki farklı terimin bulunması kimi zaman araştırmacıların tercih yapmasını zorlaştırmaktadır. Tip, belirli bir topluluğun ortak özelliklerini bünyesinde bulundurur. Eserde olayı ya da durumu aktarmak için kullanılan araçtır. Karakter ise yazarın kurguladığı özel bir kişidir, eserde araç değil amaçtır. Olay, karakter etrafında şekillenir, merkezde karakter bulunmaktadır. Rus göçmen edebiyatının önemli isimlerinden Nadejda Teffi, şiirle başladığı yazın yaşamına öykü türüyle devam eder. Rusya'nın ilk kadın mizah yazarı Teffi, eserlerindeki komik unsurlara hayatın gerçeği olan trajediyi, melankoliyi ve acıyı da katar. Yarattığı tipler halkın ortak özelliklerini barındırmaktadır. Bir kadın olarak olumsuz anne tipine öykülerinde yer vermekte ve anneliğin iki karşıt özelliğini eserlerinde kullanarak tek bir tip yaratmaktadır. Bu makalede edebi bir unsur olarak "tip" tanımlanmaya ve Teffi'nin öykülerindeki anne tipi, tip çözümlemesi yöntemiyle incelenerek örneklendirilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Teffi, anne, tip, öykü, göçmen edebiyatı*

The Negative Mother Type in Nadezhda Teffi's Stories

ABSTRACT

The type occupies an important place among the different elements that create literary works. In particular, the use of character and type concepts when describing people in

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Edirne / TÜRKİYE, yaseminursoy@trakya.edu.tr

a literary work, two different terms to indicate the same element, sometimes makes it difficult for researchers to choose. The type embodies the common characteristics of a particular community. The type is the tool used to convey the event or situation in the work. The character, who is a special person fictionalized by the author, not the tool in the work is the purpose. The event is shaped around the character; the character is in the center. Nadezhda Aleksandrovna Teffi, one of the most important figures of Russian immigrant literature, started her literary life with poetry, but continued with the story. Known as Russia's first female humor writer, Teffi also adds tragedy, melancholy and pain to the comic elements in her works. The types, she creates, have common characteristics of the people. As a woman, she gives rise to the negative type of mother in her stories and creates a single type by using the two opposite characteristics of motherhood in her different works. This article attempts to define "type" as a literary element and to examine and exemplify the mother type in Nadezhda Teffi's stories. Type analysis, as a research method, was used for the purpose of the study.

Key words: *Teffi, mother, type, story, migrant literature*

Giriş

Edebi eserleri oluşturan farklı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar arasında “tip” ayrı bir önem arz eder. Özellikle “karakter” kavramı ile aynı ögeyi yani eser kadrosunu oluşturan kişileri belirtmek amacıyla kullanıldığı için araştırmacılar kimi durumlarda hataya düşebilmekte, iki kavramı birbirinin yerine tercih etmekte ve bu durum okuyucularda kafa karışıklığı yaratarak çalışmaların verimini azaltmaktadır. Temelde dikkat edilmesi gereken ilk husus, tip toplumun belirli bir kesimine ait özellikleri temsil ederken, karakter eserde kendine özgü tarafları olan kişidir. En net tanımlama ile tip geneli, karakter ise özeli yansıtmak amacıyla kurgulanır. Bu nedenle farklı yazarların eserlerinde benzer tipler görülmektedir. Ö. Solak (2014: 164) tip kavramını “*bir sınıf veya sosyal grubun müştereklerini kişiliğinde genelleştirmiş kurgusal bir elbiseye*” benzetir ve postmodern dönemde şablon tipler olmadığını, çağdaş eserlerde tip analizinin gittikçe

güçleştiğini vurgular. Bu açıdan bakıldığında tip araştırması yaparken çağdaş eserlerden çok eski anlatılara yönelmek yerinde olacaktır.

Tip kavramını inceleyebilmek ve özelliklerini ortaya çıkarmak adına XX. yüzyıl Rus edebiyatının ilk yarısında aktif olarak edebi çalışmalar yapan dönemin önemli yazarlarından Nadejda Aleksandrovna Teffi'nin öyküleri, çeşitlilik bakımından kayda değer örnekler sunar. Yazarın bilhassa kadın ve çocukları ele aldığı eserleri üzerinde yaptığımız araştırma sonucunda anne tipinin belirli ortak özellikler taşıdığı görülmektedir. Kendisi de anne olan ve gözlem yeteneğini çok iyi şekilde kullanan yazar, anne tipini gerçekçi bir şekilde ele alır. Toplumda olduğu gibi eserlerde de yazarın, anneleri ilgisiz ve fedakâr olarak iki temel özellik altında topladığı ortaya çıkar. Ancak iki karşıt özelliğin aslında tek bir tipi yani olumsuz anne tipini vermesi oldukça ilgi çekicidir. Teffi'nin olumsuz anne tipini iki farklı açıdan işlemesi, yazarın tipi yaratma sürecindeki rolünü göstermesi bakımından önemlidir ve çalışmanın çok yönlü olmasına katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın amacı, tip ve karakter arasındaki farkları ortaya koyarak tip kavramının tanımını yapmak ve önemine dikkat çekmektir. Belirlenen amaca ulaşmak için Rus edebiyatının önemli kadın yazarlarından Nadejda Teffi'nin öyküleri seçilmiştir. Araştırma yöntemi olarak belirlenen tip çözümlemesi ışığında yazarın öyküleri detaylı şekilde incelenmiştir. Yapılan tip çözümlemesinde yazarın özellikle anneyi olumsuz bir tip olarak kurguladığı görülmüş ve araştırmanın konusu olumsuz anne tipi ile sınırlandırılmıştır.

Edebi Bir Unsur Olarak “Tip”

Türk Dil Kurumunun (2020) yaptığı tanıma göre tip “*hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişidir*”. Yapılan bu tanımlamada

belirli bir dönemden bahsedilmezken M. Kaplan (1991: 5) *Tip Tahlilleri* eserinde tip tanımlamasında “*muayyen bir devirde toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ederler*” açıklamasıyla belirli bir süreci işaret etmektedir. Zaman kurgusunda yapılan bu sınırlamayı yerinde bulmayan M. Tekin (2009: 105), tiplerin yazar tarafından “*tarihsel ve toplumsal sorunları açıklamak, yorumlamak amacıyla*” yaratıldığını vurgular. B. Moran’a (2018: 150) göre ise tip kendisinden ve eserden bağımsızdır, çünkü “*dış dünyada mevcut bir kavramı ya da bir insan türünü temsil*” etme görevini üstlenmektedir. T. Eagleton (2016: 64) “*nevi şahsına münhasır karakterlerden tip*” olarak bahseder ancak bir noktaya da özellikle dikkat çeker: “*Bireylere tip roller vermek onları benzersizleştirmek değil, belli kategorilere oturtmaktır.*” Tüm dünyada Oblomov tipinin yaratıcısı olarak bilinen Rus yazar İ. Gonçarov, “*örneğin yarım akıllılar Lear ve Don Kişot, eski, yeni ve gelecekteki insan toplumunun sayısız benzerliklerini yansıtan aynalar yani tipler olarak değil de iki tuhaf kişinin portresi olarak verilselerdi kimin umurunda olurlardı ki*” sözleriyle edebi tipin önemine vurgu yapar (Timofeyev & Turayev, 1974: 413).

Tip ile ilgili en ayrıntılı çalışmalardan birini yapan N. Çetin (2015: 162) karakter ve tip arasındaki farka vurgu yapar. Çetin’e göre tip, sosyal bir sorunu işlerken kullanılan bir araç, karakter ise bireyselliği açığa çıkarmak için oluşturulduğundan eserde araç değil amaçtır. Kısacası tip toplumsal, karakter ise bireysel olanı ortaya koymak amacıyla yaratılır. Bu nedenle tip kavramı genelin ortak özelliklerini barındıran kişiler için kullanılır: “*Tip, birbirine az çok benzer insanların temel özelliklerini, ana niteliklerini toplayan, temsil eden kişidir. Tavır ve davranışları, aşağı yukarı ortaktır. Özel yaşantuları, özel durumları içinde genele ilişkin ortak çizgiler bulunur*” (Çetin, 2015: 149). Tipi oluşturan temel unsurlardan ilki, eser için seçilen kişinin gerçek hayatta temsil ettiği grubun ortak özelliklerini barındırmasyken ikincisi ise yazarın tipin geldiği gruba karşı tutumu,

bakış açısı ve onu nasıl ele aldığıdır. Yazar, kafasında oluşturduğu tipi yalnızca bir eserinde kullanacağı gibi farklı eserlerinde de aynı tipe yer verebilir. Bunun yanı sıra aynı tip, yazarın farklı eserlerinde farklı baskın özellikleriyle de karşımıza çıkabilir. Yazarın belirlediği tipi, olumlu ya da olumsuz göstermesi tamamıyla eserdeki karakterizasyonuna bağlıdır.

Çeşitli bilim insanlarından yaptığımız alıntılara göre tip kavramıyla ilgili belirli özellikler ortaya çıkmaktadır. Yazarın eser kadrosuna dâhil ettiği bir kişinin tip olarak kabul görmesi için belirli şahsı değil toplumda bir grubu temsil etmesi, bu temsil sırasında ait olduğu grubun olumlu ya da olumsuz temel özelliklerine sahip olması, yazarın ele aldığı olay, durum ya da olguyu ortaya çıkarmak amacıyla bir araç olarak kullanılması gerekmektedir. Ayrıca yazarın seçtiği tipe karşı tutumu da oldukça önemli ve tipin oluşumunda belirleyici bir faktördür. Bu süreçte yazarın kendi yaşamından da yararlanması muhtemeldir. Nadejda Teffi de hem bir yazar hem de bir anne olarak otobiyografik unsurlar taşıyan olumsuz anne tipini yaratır ve farklı öykülerinde bu tipe yer verir.

Nadejda Teffi'nin Yaşamı ve Sanat Hayatı

Rusya'nın ilk kadın mizah yazarı Nadejda Aleksandrovna Lohvitskaya (1872-1952), soylu bir ailede dünyaya gelir. Liseyi bitirdikten sonra evlenir ve üç çocuk sahibi olur. Ancak ev hayatı, eşi, çocukları ve yazma arzusu arasında yaşadığı gelgitler sonucunda 28 yaşındaki yazar, ailesini ve çok küçük yaşlardaki üç çocuğunu ardında bırakıp Petersburg'a döner. Teffi takma adını kullanan yazarın eserleri, dönemin önemli dergilerinde yayımlanır, öykü ve şiir kitapları okuyucu ile buluşur. Ancak büyük bir umutla beklediği 1917 Ekim Devrimi, diğer birçok aydın gibi onu da hayal kırıklığına uğratar. Bolşevik iktidarının kurduğu yeni düzene ayak uyduramayacağını anlayınca yönetimdeki karışıklıklar düzeline kadar Odesa'da kalmak için çıktığı

yolculuğun son durağı Paris olur. Teffi, bir daha vatani Rusya'ya dönemez, yaşamını ve sanat hayatını göçmen bir yazar olarak sürdürmek zorunda kalır.

Nadejda Teffi, Paris'te yaşayan Rus göçmenler için önemli ve yeri doldurulamayacak bir figür hâline gelir. Düzenlenen gecelere gönüllü olarak katılır, şiirlerini okur, zor durumda olan yurttaşları için para, iş ve kalacak yer bulmaya çalışır. Maddi desteklerinin yanı sıra yazdığı öyküler ile göç hayatını kolaylaştırmaya, Paris'te yaşamının olumlu yönlerini ortaya çıkarmaya ve göçmenlere dayanma gücü vermeye çalışır. Aynı zamanda öykülerinde Rus kültürünü de koruyup aktararak Rusya'yı hiç göremeyen ve tecrübe edemeyen gelecek nesillere tarihi ve edebi bir kaynak görevi üstlenir (Starostina-Trubitsna, 2013: 163).

Teffi yaşam dolu kişiliğinin de etkisiyle her ne kadar Paris'te hayata tutunmayı başarmış olsa da vatanını çok özler. Burada geçirdiği “göçmen yaşamını, ölümden sonraki yaşam, uçurumun üzerinde geçen bir yaşam” olarak tanımlar (Dönmez, 2019: 242, Myanovska, 2007'den). Göç dönemi boyunca çektiği acılar, sefalet, ağır hastalıklar ve yalnızlık yazarın ruhuna ve kişiliğine, eserlerinde de hissedilen derin trajediyi katar.

Sanat yaşamına şiirle başlayıp öyküyle devam eden Teffi, her tarza hitap edebilen bir yazar olduğu için farklı siyasi görüşlere ya da edebi zevklere sahip insanlar tarafından ilgiyle takip edilir. Mizah yazarı olarak bilirse de onun mizahını diğer yazarlardan ayıran ve her kesim tarafından kabul görmesini sağlayan “komik unsurlarla dramın, trajedinin, ciddi duyguların, melankolinin ve özeleştirinin birbirine geçtiği anlardır” (Öksüz, 2017: 142). Aynı dönemlerde hem çarı ve çevresini hem de Lenin de aralarında olmak üzere çar karşıtlarını etkilemeyi başarır. G. Öksüz'e (2009: 147) göre Teffi'nin dili kimi zaman iğneleyici olsa da içinde alay, kınama, yargılama, yönlendirme

yoktur, bu nedenle insanlar Teffi'yi severek okurlar. Yazarın devrim öncesi ve devrim sonrası yapıtlarının okuyucular tarafından ayırt edilmeden sevilmesinin en önemli nedeni Teffi'nin eserlerinde kendi hayatlarından kesitler bulmalarıdır.

Nadejda Teffi'nin Öykülerinde Olumsuz Anne Tipi

Tipik davranış kalıplarıyla şekillenen annelik, milyonlarca yıllık evrimsel gelişimin ürünü olan nöral sistemler tarafından yönetilen ve yürütülen tamamen doğal bir süreçtir (Eşel, 2010: 76). Geleneksel aile yapısında anne, çocuk sahibi olan ve çocuğun gelişim sürecinde onunla ilgilenen, onu sevgi ve ilgisiyle büyüten kadındır. Ancak kimi zaman karşıt bir anne figürü de ortaya çıkabilmektedir. Çocuğu ile arasında bağ kuramayan, onun isteklerini karşılayamayan, kendini eksik ya da yetersiz hisseden anneler, bir süre sonra çocuktan uzaklaşabilmektedir. Psikolog G. Graber (1998: 229) anneleri, karakterlerindeki aydınlık ve gölge tarafı simgeleyen renklerden yola çıkarak siyah ve beyaz olarak ikiye ayırmaktadır, beyaz anneler yaratıcı-doğurgan, siyah anneler ise kindar-yok edici özelliklerin temsilcileridir. Hayatın devam ettirici unsuru olan annenin bahsi geçen değişken yapısı sosyoloji, psikoloji, tıp gibi bilim dallarının yanı sıra edebiyatın da araştırma malzemesidir.

Kadın doğasını iyi bir şekilde gözlemlemesi sayesinde döneminin bütün özelliklerini karakterlerinde somutlaştırmayı başaran Teffi, eserlerinde farklı kadın tiplerine yer verir ve özellikle bu kadınlar arasında anneler önemli bir yer tutar (Popkova, 2011: 50). Bu durumun nedenlerinin başında, Teffi'nin de bir anne olması, ancak anneliğini iyi bir şekilde yerine getiremediğine inanması gelmektedir. Teffi, kızı Valeriya'ya yazdığı mektupta nasıl bir anne olduğunu anlatmaktadır: *“Sen iyi bir kızsın. Her şey için sana teşekkür ederim. Bana karşı hiçbir yükümlülüğün yok. Çünkü ben kötü bir anneydim. Aslında iyi bir anneyim, ancak koşullar beni o evden kovdu. O evde kalsaydım ölürdüm”* (Dönmez, 2019: 246, Trubilova, 1993'ten). Yazar kendisini

kötü bir anne olarak nitelendirirken öykülerinde otobiyografik unsurlarla olumsuz anne tipini yaratır. Bazı eserlerinde ise anne tipine, aşırı fedakâr bir özellik yükleyerek olumsuz anne tipinin iki belirgin yönünü ortaya çıkarır.

Teffi'nin öykülerinde temelde iki farklı anne özelliği üzerinden ele alınan olumsuz anne tipi görülmektedir. Bunlardan ilki, ilgisizlik özellikleri ön plana çıkarılan, çocuklarının sorumluluğunu almayan, sevgilerini onlara göstermeyen annelerdir. Bu tip, sürekli bağırarak, çocuğu kendinden uzaklaştırmak ve ceza ile tehdit etmek gibi olumsuz özelliklerle tasvir edilmektedir (Boçkaryova, 2008: 91). Genellikle baş ağrısı ya da migren sorunu yaşayan annenin tek isteği yalnız kalmak ve çocuğundan uzak durmaktır. Çünkü bu sorunların kaynağı olarak çocuğunu görmekte ve kendisine ceza olarak çocuğunun gönderildiğini dile getirmektedir. Maddi durumu iyi olan ailelerde görülen bu ilgisiz anneler, çocuğun bakımını ya dadılara ya da mürebbiyelere bırakmaktadır.

Altın Çocukluk (Золотое детство) öyküsünde meraklı Yaşa'nın annesi ve çevresi ile ilişkisi anlatılmaktadır. Sorularıyla ve davranışlarıyla hem annesini hem de dadısını çaresiz bırakan Yaşa, treni ile oynarken yeni raylara ihtiyaç duyar ve dadısının uyarısını dikkate almadan annesinin odasına girer. Amacı annesini uyandırmak değil ondan *birazcık ray* istemektir, ancak annesi bu duruma oldukça sinirlenir: “*Dadı! diye bağırdı anne çaresiz bir sesle. Neden buraya gelmesine müsaade ediyorsunuz ki, biliyorsunuz migrenim tuttu! Tanrı beni bu çocukla cezalandırdı! Ne kadar mutsuzum*” (Teffi, 2011a: 289). Öykünün genelinden anlaşıldığı kadarıyla varlıklı bir ailede dünyaya gelen Yaşa, annesinin dikkatini çekebilmek için ona soru sormakta, ondan bir şeyler istemektedir. Anne ise çocukla ilgili bu sorumlulukları dadıya bırakıp ondan uzak kalmayı tercih etmekte ve hatta çocuğunu bir ceza olarak görmektedir.

İlgisiz annelere örnek teşkil eden *Cephe Gerisinde Bir Yerde* (Где-то в тылу) öyküsünde ise üç kardeşin savaş oyunu anlatılmaktadır. Erkek kardeşler, kız kardeşleri Buba'yı oyuna dâhil etmezler, bu nedenle Buba, yazarın deyimiyile ciyak ciyak ağlamaktadır. Anne bu çığlıkları duymasına rağmen sakince oturur ve kızıyla ilgilenmez. Buba'nın yanına giden kişi mürebbiyesi olur, ancak küçük kız annesini istemektedir: “*Ben sana ağlamıyorum, anneme ağlıyorum*” (Teffi, 2011c: 42). Buba'nın susmayacağı anlaşılınca annesi gelir ve yazarın farklı öykülerinde de karşımıza çıkan tepkiyi verir: “*Ne oldu? diye sordu ve gözlerini kırpmaya başladı. Senin çığlıkların yüzünden yine migrenim tutacak. Neden ağlıyorsun?*” (Teffi, 2011c: 42). Teffi'nin ilgisiz anne tipi bu öyküde de aynı özellikleri taşımaktadır. Çocuğunun ihtiyacı olduğu anda ona yardım etmek yerine önceliği mürebbiyeye bırakan anne, migren ağrılarının nedeni olarak da yine çocuğunu göstermektedir.

Eski Ev (Старый дом) öyküsünde evini terk eden bir annenin geride bıraktıklarına vurgu yapılmaktadır. Yazarın kendi hayatından yola çıkarak kaleme aldığı öyküde, kendi kızlarının yaşamından bir kesit verilir. Zu ve Buba karakterlerini kızları Valeriya ve Yelena'yı düşünerek oluşturmuştur, evi terk eden anne ise yazarın kendisidir. Ayrıca Teffi öyküyü kızı Yelena Buçinskaya'ya ithaf etmiştir (Öksüz, 2017: 12). Eserde evin boş, ölü, sıkıcı ve içindeki bazı eşyalar nedeniyle de kimi zaman korkutucu olduğu vurgulanmaktadır: “*Ev boş. Elbette evde hem baba hem hala hem Zu hem Buba hem de birçok hizmetli yaşıyor. Yine de ev boş, ev ölü, sanki ruhu içinden uçup gitmiş gibi*” (Teffi, 2005: 186). Evin boş olarak tasvir edilmesinin asıl nedeni evi ev yapan anne figürünün olmamasıdır. Evden uçup giden ruh annedir, evi ölü ve sıkıcı yapan onun yokluğudur, çocukların korkusu yalnızlıktan, annesizlikten kaynaklanmaktadır. Öykünün sonunda anne gece yarısı eve gelir, ağlayarak Buba'ya sarılır ve kızlara bebek getirdiğini söyler. Öykünün bu bölümünün küçük çocuğun rüyası mı yoksa gerçekten

yaşanmış bir olay mı olduğu ise belli değildir (Öksüz, 2017: 125). Ancak çocuklar için annenin ne kadar değerli ve yeri doldurulamayan bir figür olduğunu göstermesi açısından önemli bir örnektir. Teffi kendi hayatından, anneliğinden ve çocuklarından verdiği bu gerçek yaşam hikâyesiyle ilgisiz annenin ortak özelliklerini bir araya getirir.

Teffi'nin öykülerinde yer alan olumsuz anne tipinin diğer bir yönü ise aşırı fedakâr anneler aracılığıyla ortaya çıkarılır. Genellikle yalnız başına çocuğunu büyüten fedakâr anne tipi, tüm sevgisini ve ilgisini biricik yavrusuna verir. Geleceğe umutla bakmasının tek sebebi olan çocuğu için elinden geleni yapar. Onun için yokluğa, açlığa razıdır hatta gerekirse insanları kandırmaya ve dilenmeye bile hazırdır. Çocuğu iyi ve mutlu olduğu sürece kendisi ile alay edilmesine, hor görülme ya da iftira atılmasına göz yumar. Hayattaki tek varlığı olan çocuğu için göze alamayacağı hiçbir şey yoktur. Aşırı fedakâr olmaları nedeniyle hem bu tip anneler hem de çocukları genellikle kaybederler. Ancak karşılardaki kendi çocukları olduğu için yaşadıkları mağlubiyete üzüntü duymazlar. Onların hayattaki tek gayeleri çocuklarının mutlu olmasıdır. Göremedikleri ve onları olumsuz anne yapan nokta ise aşırı fedakârlıkları nedeniyle çocuklarının büyümesine, kendi ayakları üzerinde durmasına, sorumluluk almasına izin vermemiş olmalarıdır.

Fedakâr annelerin ilk örneği *Ryulya'nın Annesi* (Рюлина мама) öyküsündeki ana karakterdir. Kızının yetenekli olduğuna yüreктen inanan anne, küçük bir tiyatrodaki seçmelerin olacağını öğrenince kızını provalara götürür. Ancak Ryulya'nın ne dansa ve oyunculuğa yeteneği vardır ne de vücut yapısı görsel sanatlar için uygundur. “*Kız tam bir kentaur¹. Kendisine neden dans kariyerini seçtiğini anlamak oldukça zor*” (Teffi, 2011b: 289). Ryulya'nın provalardaki durumu o kadar kötüdür ki herkesin alay konusu olur. Tüm eleştirilere ve alaylara karşın

¹ Kentauroi (Kentaurlar): Kentaurlar, yani at adamlar yarı insan, yarı hayvan bedenli yaratıklardır (Erhat, 2009: 170).

annesi her zaman kızını desteklemeye ve onunla birlikte provalara gitmeye devam eder. Hatta onun bölümlerini ezberlemiştir, kızıyla beraber tüm hareketleri yapıp onun hatalarını düzeltir. Kızına desteğini esirgemeyen annenin tüm uğraşları sonuç verir ve oyuncularından biri işi bırakınca rol, yine annenin rejisörü ikna etmesi sonucunda Ryulya'ya verilir. Ancak Ryulya yeteneksizliği yüzünden hem kendisini hem oyunu hem de oyuncuları zor duruma sokar. Buna rağmen ekibin başka çaresi yoktur ve provalara devam ederler. Birkaç gün sonra ise Ryulya ayağını incitir ve annesi rolü kızından almamaları için onun yerine provalara katılır. Anne beklenmedik bir performans çıkarır ve herkesin beğenisini kazanır. Oyunun sahneleneceği gün Ryulya hâlâ iyileşememiştir. Yaşlı bir kadını sahneye çıkarmaktan başka çareleri kalmasa da anneyi perukla ve sahne kıyafetleri içinde bambaşka biri olarak görünce çok şaşırırlar. Sahnede ise öyle iyi bir etki bırakır ki onda bir yıldız yeteneği olduğu ortaya çıkar. Rejisör bundan sonra rolü anneye vermek istediklerini ve annenin kızından daha iyi olduğunu söyler. Ancak anne bu teklifi kabul etmez: *“Dalga mı geçiyorsunuz! diye bağırdı. Bu şekilde davranmaya hakkınız yok! Birkaç gün hasta oldu diye genç ve güzel bir sanatçıyı kovmak! Yetenekli ve parlak bir genci, istidatsız, komik yaşlı bir kadınla değiştirmek! Buna izin vermiyorum. Kızım yarın kendi yerine gelecek”* (Teffi, 2011b: 293). Ryulya'nın annesi, kızının hayallerini gerçekleştirmesi için ondan çok çabalayan, ondan çok uğraşan bir kadındır. Kızının yeteneksizliğini, tüm eleştirileri ve olumsuzlukları göz ardı ederek her zaman onun yanında olur, desteğini ondan esirgemez. Ancak göremediği nokta kızını bu duruma sokarak alay konusu hâline getirdiğidir, aynı zamanda öykü boyunca hiç konuşmayan Ryulya, annesinin gölgesinde kalmış pasif ve silik bir karakter hâlini alır. Anne kızının yerini her fırsatta doldurmaya devam eder ve sırf rolünü kaybetmesin diye onun yerine provalara gidip sahneye çıkar. Ancak kızından yetenekli olması ve rolün kendisine verilmesi durumunda ise tavrı nettir, onun önceliği kendisi değil kızıdır. Fedakâr bir anne olarak hayattaki amacı kızının

geleceğini kurtarmak, her ne kadar imkânsız gibi görünse de hayallerini gerçekleştirmektir. Ancak bu uğurda kızının yerini alması ve ona söz hakkı vermemesi olumsuz anne tipine örnek teşkil etmesine neden olur.

Bir Parça Hayat (Кусочек жизни) öyküsündeki olumsuz anne tipi Vera ve kızı Marusya tek odalı bir evde beraber yaşamaktadırlar. Kızına daha iyi yaşam sunabilmek için huysuz bir ihtiyara bakan Vera, tüm gün yaşlı kadının kaprislerini çeker. Tek isteği akşam olunca eve gitmek ve eserde hayatındaki “*asıl şey*” olarak bahsedilen kızına kavuşmaktır. Ancak annenin kızına gösterdiği ilgi ve şefkat karşılığını bulmaz. Vera'nın erkenden kalkıp hazırladığı yemeği bile ısıtıp yemeye üşenen Marusya, her işi sürekli annesinin yapmasını bekler. Annesinin aşırı fedakâr tutumu kızını sorumsuzluğa yöneltmiştir. Bir süre sonra Amerikalı bir gençle evlenip Amerika'ya taşınan Marusya'nın istekleri binlerce kilometre uzakta da olsa bitmemektedir. Annesinden maddi taleplerde bulunan Marusya mektubunda dikiş makinesini satıp parasını yollamasını ister. Annesi ise kızının Amerika'da olmasından, damadının araba almasından o kadar gurur duymaktadır ki kendi yoksul yaşamının farkında bile değildir. Yediklerini sınırlı tutar, yeni kıyafetler almaktansa eskileri giymeye devam eder. Kızının Amerika'da refah içinde yaşadığını düşünmek bile Vera'ya açlığı ve sefaleti unutturmaya yeter. Sürekli kızını ve Amerika'daki yaşamını anlattığı için dostları ve baktığı yaşlı kadın artık bu durumdan sıkılıp Vera'dan uzaklaşırlar. Bu tutumu nedeniyle öykünün sonunda Vera işini kaybeder. Fedakâr bir anne olan Vera kızının her istediğini yapmaya çalışır. Hatta kendisi için en önemli varlık olan kızını, sırf mutlu olacağını düşündüğünden Amerika'ya, kendinden çok uzaklara yollamayı göze alır. Ancak sevgisi ve ilgisi kızında karşılık bulmaktan öte kızı tarafından kullanılmaktadır.

Anne (Мать) öyküsünde Teffi, bir annenin çocuğu için yapacaklarının sınırı olmadığını göstermektedir. Öyküye anne sevgisinin tanımını yaparak başlar: “*Her sevgi kutsaldır. Ancak binlerce kez kutsanmış, en fedakâr, en kırılğan sevgi, kendini aklamak için*

havarilerin sözlerini kullanmayan tek sevgi, anne sevgisidir” (Teffi, 2011b: 43). Olumsuz anne tipini temsil eden Madam Boba da oğlu Pol'e sonsuz bir sevgi duymaktadır. Onun gözünde hiç büyümeyen oğlu *“iki yaşında, tombul, kaprisli ve korumasız bir çocuk”* olarak kalır (Teffi, 2011b: 43). Gençliği Rusya'da geçen Boba, eşi öldükten ve devrim yaşandıktan sonra kendi vatanına yani Fransa'ya döner. 17 yaşındaki bir gençle tek başına uğraşmak oldukça zordur. Eğitimine devam etmeyi düşünmeyen Pol'ün çalışmaya da çok istekli olduğu söylenemez. Arkadaşları ile evde toplanıp eğlenirken bir yandan da annesi ile dalga geçer ve ona *“hindi”* lakabını takarlar. Madam Boba kendisini görmezden gelmelerine ve hatta dalga geçmelerine aldırmaz. Onlar tarafından kabul görebilmek için tanıdığı insanlardan çeşitli bahanelerle para isteyip topladığı tüm parayı oğluna verir. Gençlerle arasında bir köprü kurabilmek için insanları kandırmayı ve bir nevi dilencililiği bile göze alır. Ancak bir süre sonra Madam Boba'nın planı anlaşılıp para kaynağı kesilince gençler eve gelmez olur, oğlu ise yaşlı kadınla iletişimi keser.

Madam Boba daha sonra oğlunun bir garajda iş bulduğunu ve patronun kızı ile evleneceğini öğrenir. Ancak annesinin varlığını saklayan Pol, onu terk edip kendi yuvasını kurar. Bu süreçte Madam Boba hayattan kopmuştur, oğlunun gidişiyile her şey ölmüştür. Bir süre sonra oğlu bir anda çıkıp gelir ve her şeyin yolunda gittiğini, patronun tüm malını ona bırakacağını söyler. Bu ziyaretle birlikte Madam Boba yeniden hayata döner. Oğlunu kendisinden ayıran gelini Ernestina'yı sevmediğini düşünüp mutlu olur. Uzun süre sonra Pol ikinci ziyaretinde eşinin hamile olduğunu ve patronun her şeyi torununa bırakacağını söyler: *“Beni kandırdılar, dedi. Ernestina hamile, yaşlı adam her şeyi çocuğa bırakacak. Ben ise hayatım boyunca onlar için çalışacağım. Anne, yardım et bana! Bir şeyler düşün!”* (Teffi, 2011b: 48). Annesini yıllarca hor gören ve önemsemeyen Pol, yaşadığı en küçük sorunda yine ondan yardım istemektedir. Pol'ün babalığı bir sorun, doğmamış

çocuğunu ise rakip olarak görmesi öyküdeki ilginç bir detaydır. Madam Boba, çocuğu sevebileceğini söyleyerek oğlunu sakinleştirmeye çalışırken torunu olacağı fikri ise yaşlı kadını derinden mutlu etmiştir.

İkinci görüşmelerinden birkaç gün sonra Madam Boba bir mektup alır. Oğlu ve gelini kendisine uğrayacaktır. Geç vakitte gelirler ve geceyi annesinde geçirirler. İlk defa gelinini gören Madam Boba, genç kadını çok beğenir ve kalbi ona karşı derin bir sevgiyle dolar. Sabah hep beraber yola çıkarlar ancak ormanlık alanda Pol bir anda arabayı durdurup karısını vurur. Madam Boba büyük bir şok yaşamaktadır. Oğlu, haydutların karısını vurduğunu ve kim olduklarını görmediklerini söylemesi için annesini ikna eder. Ancak bu yalana kimse inanmaz ve Pol kendini kurtarabilmek için suçu annesine atar. Mahkemeye çıkarılan Madam Boba, oğlunu kıskandığı için gelinini öldürdüğü gerekçesiyle tutuklanır. Eserde anne ve babanın çocuklarına karşı tutumu oldukça etkileyici şekilde vurgulanmaktadır. Madam Boba yıllar boyunca küçük bir çocuk gibi sevdiği oğlu için her şeyi yapar. Onun sevgisini kazanmak uğruna insanlardan para toplar, tüm aşağılamalarını, hatta iftirasını kabullenir. Bu tarz davranışlara sahip aşırı fedakâr ancak olumsuz anne tipi olarak ayakları üzerinde duramayan, sorumluluk alamayan bir insan yetiştirmiştir. Annesi onun suçunu üstlenirken, Pol ise henüz doğmamış bebeğini kendine rakip gördüğü için gözünü bile kırpmadan öldürür. Teffi, anne sevgisinin kutsallığını anlatarak başladığı öyküyü babalığa bir gönderme yaparak sonlandırır: “*İşte tam da böyle olmalıydı. Sadece bu şekilde akıllıca ve mükemmel olurdu. İşte çarmlı gerilenlerin susuzluğunu gideren bir baba*” (Teffi, 2011b: 48).

Sonuç

Nadejda Teffi'nin öykülerindeki olumsuz anne tipinin çözümlenmesi esnasında yazarın anneliğin iki farklı yönünü ortaya çıkarmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır. Yazarın kendi idealleri uğruna

çocuklarını ardında bırakıp yeni bir hayata başlaması olumsuz anne tipinin ilgisiz yönü ile ilişkilendirilirken, çocuğunun yanında olup korumacı davranan aşırı fedakâr annelerin de olumsuz olabileceği Teffi tarafından incelikle kurgulanmaktadır. Bu durum tip kavramının, anlatıda üstlendiği işlev ve yazarın tutumuna göre farklı şekillerde ele alınabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Öncelikle ilgisiz annelerin işlendiği *Altın Çocukluk*, *Cephe Gerisinde Bir Yerde* ve *Eski Ev* gibi öykülerdeki kadınlar bir araya getirilmiştir. Yapılan değerlendirmede bu annelerin maddi durumu iyi olan ailelere sahip olduğu ve çocuğun bakımını dadiya ya da mürebbiyeye bıraktığı görülmektedir. Çalışma hayatına katılmayan, evde de bir sorumluluğu bulunmayan bu annelerden, çocuklarının tek istediği biraz ilgidir. Ancak ilgi vermektense çocuklarını, sağlık sorunlarının nedeni ve kendilerine verilmiş bir ceza olarak görürler. Yazarın kendi yaşamından izler taşıyan *Eski Ev* öyküsünde ise anne çocuklarını terk edip kendi yolunu çizme kararı alır. Bu açıdan yazarın ilgisiz anneleri arasında en uç örneği teşkil ederken aynı zamanda bir anne olarak kendini anlatması öyküyü daha da etkileyici bir hâle getirir.

Teffi'nin aşırı fedakâr anneleri ele aldığı *Ryulya'nın Annesi*, *Bir Parça Hayat* ve *Anne* öykülerinde ise kadınların göze çarpan ilk ortak özelliği çocuklarını yalnız başına büyütmeleleridir. Tüm sorumluluğu tek başına üstlenen anneler çocuklarını maddi olarak rahat ettirmeye çalışırken aynı zamanda onlara aşırı ilgi de gösterirler. Tüm hayallerini ve umutlarını bağladıkları çocukları için ellerinden geleni yapan anneler, genel olarak hayal kırıklığına uğrarlar. Verdikleri emekler karşılıksız kalırken kurdukları hayaller ise gerçekleşmez. Yazarın oluşturduğu anne tipinde vurgulamak istediği nokta fedakârlığın da aşırı olması durumunda zararlı bir hâle geleceği ve olumsuz sonuçlar doğuracağıdır. Özellikle *Anne* öyküsündeki Madam Boba, anne sevgisinden kaynaklı fedakârlığın sınırları olmadığını göstermesi açısından yazarın yarattığı en farklı tiptir. Doğumundan itibaren kendini

adadığı oğlu, karısını öldürdüğünde suçunu üstlenerek kalan ömrünü de hiç düşünmeden oğlu için feda eder.

Sonuç olarak Teffi aynı tipin iki farklı özelliğini vurgulayarak ilgisiz ve fedakâr anneleri eserlerinde işlemektedir. Hem ilgisiz hem de fedakâr anneleri yaratırken yazar iki tarafı tek bir anne tipinde toplamayı başarır. Oluşturduğu olumsuz anne tipinde okuyucuya ilgisizliğin de aşırı fedakârlığın da annede ve çocukta bazı kayıplar yaratacağını gerçekçi bir şekilde göstermektedir. Edebi eserlerin bu tarz ders verici nitelikleri göz önüne alındığında tiplerin önemi bir kez daha açığa çıkmaktadır. Buna karşın edebi eserleri oluşturan öğeler arasında tip, üzerinde az durulan ve yeterince ele alınmayan bir kavramdır. Hem Türk hem de dünya edebiyatında yazarların farklı tipler yarattığı ve fikirlerini onlar aracılığıyla aktardığı eserleri incelenerek hem toplumun hem de yazarın belirli bir gruba karşı tutumu ortaya çıkarılabilir. Aynı zamanda oluşturulan tip, grubun ortak özelliklerini de taşıdığı için yapılan inceleme ve bu özelliklerin bir araya getirilmesi sonucunda sosyoloji, psikoloji gibi farklı bilim dallarının da yararlanabileceği veriler elde edilebilir. Bu açılardan bakıldığında tip kavramı üzerinde daha fazla durulması ve konuyla ilgili yeni çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Boçkaryova, Y. (2008). Mir Rebyonka i mir Vzroslogo V Rasskazah N. A. Teffi. *İzvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. A. İ. Gertdena*, 70, 89-92.

Çetin, N. (2015). *Roman çözümleme yöntemi*. Akçağ Yayınları.

- Dönmez, N. (2019). *Rus göçmen edebiyatında nesir (1920-1990)*. İksad Publishing.
- Eagleton, T. (2016). *Edebiyat nasıl okunur?*. (Çev: E. Ersavcı), İletişim Yayınları.
- Erhat, A. (2009). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Eşel, E. (2010). Anneliğin nörobiyolojisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 68-78.
- Graber, G. H. (1998). *Kadın psikolojisi*. (Çev: K. Şipal), Cem Yayınevi.
- Kaplan, M. (1991). *Tip tahlilleri*. Dergâh Yayınları.
- Moran, B. (2018). *Edebiyat üzerine: makaleler röportajlar*. İletişim Yayınları.
- Öksüz, G. (2009). Teffi'nin mizah anlayışı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49(2), 145-156.
- Öksüz, G. (2017). *Teffi: mizahın kraliçesi*. Çeviribilim Yayınları.
- Popkova, Y. (2011). Jenskiye Obrazı v Yumoristiçeskih Rasskazah N. A. Teffi. *Naukovi Zapiski Harkivskogo Natsionalnogo Pedagogičeskogo Uiversiteta im. G. S. Skovorodi, Ser. Literaturoznavstvo*, 2(1), 50-56.
- Solak, Ö. (2014). *Edebiyat biliminde kuram ve yöntem*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Starostina-Trubitsina, N. (2013). Pryamo Udivlyayeshsya, Kak Eta Malenkaya Jenşchina Smogla Vsyo Eto Perejit: Literaturno-Antropologiçeskiy Analiz Opıta Rossiyskih Emigrantok V Mejduvoennoy Frantsii v Proizvedeniyah N. A. Teffi. *Puşkinskiye Çteniya, XVIII*, 162-168.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2020, Mart 30). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>.

- Teffi, N. (2005). *Sobraniye Soçineniy: Tom 6, Avantyrnıy Roman*. Nauka.
- Teffi, N. (2011a). *Sobraniye Soçineniy: V 5 Tomah Tom 2: Karusel; Dim Bez Ognya; Neživoy Zver: Sborniki Rasskazov*. Knijniy Klub Knigovek.
- Teffi, N. (2011b). *Sobraniye Soçineniy: V 5 Tomah Tom 4: Kniga İyun; O nejnosti: Sborniki Rasskazov*. Knijniy Klub Knigovek.
- Teffi, N. (2011c). *Sobraniye Soçineniy: V 5 Tomah Tom 2: Zemnaya Raduga: Sborniki Rasskazov; Vospominaniya*. Knijniy Klub Knigovek.
- Tekin, M. (2009). *Roman sanatı romanın unsurları I*. Ötüken Neşriyat.
- Timofeyev, L. & Turayev, S. (1974). *Slovar Literaturovedçeskih Terminov*. Prosveşçeniye.

EXTENDED ABSTRACT

The main subject of the study is Nadezhda Aleksandrovna Teffi's stories. The main purpose of the study is to define "type" as a literary element through examine and exemplify the mother type in Nadezhda Teffi's stories. The main problem of the study is to define "type" as a literary element and separate "type" and "character" as different elements in a literary works. Type analysis, as a research method, was used for the purpose of the study.

The type occupies an important place among the different elements that creat literary works. In particular, the use of character and type concepts when describing people in a literary work, two different terms to indicate the same element, sometimes makes it difficult for researchers to choose. The type embodies the common characteristics of a particular community. The type is the tool used to convey the event or situation in the work. The character, who is a special fictionalized person by the author, not the tool in the work is the purpose. The event is shaped around the character, the character exist in the center.

During our study for bring to lightning the negative mother type in Teffi's stories, it was concluded that the author tried to reveal two different aspects of motherhood. This is an important situation that the concept of type can be treated in different ways according to the function which undertakes in the narrative and the attitude of the author. Women in the stories "The Golden Childhood", "A Place Behind The Frond" and "The Old House" primarily unrelated mothers are processed, are brought together. Assessment on these mothers shows that they have good financial condition families and leave the child's care to nanny or governess. From these mothers who neither participate in working life and nor have a responsibility at home, their children want only a little attention. But instead of attention, they see their children as a cause of health problems and punishment given to them. In "The Old House" that bears traces of the author's own life, the mother decides to leave her children and make her own way. From this point of view, it is the most extreme example among the author's unrelated mothers, while at the same time telling herself as a mother makes the story even more impressive.

"The Ryulya's Mother", "A Piece of Life" and "The Mother" in which Teffi deals with overly altruistic mothers, the first common feature is women raise their children alone. While mothers take full responsibility alone, they not only try to make their children financially comfortable, but also show excessive interest in them. Mothers pin their dreams, hopes and mettle for their children, but generally disappointed. While their efforts remain unrequited, their dreams do not come true.

The point that the author wants to emphasize types of mothers in the term of excessive altruism, it will become harmful and cause negative consequences. Especially in "The Mother", Madame Boba is the most distinct type created by the author in terms of showing that there are no limits to the sacrifice caused by maternal love. The mother who has dedicated herself to son since his birth, when the son kills his own wife, she takes his blame and sacrifices the rest of life for son without thinking.

As a result, Teffi emphasizes two different characteristics of the same type, processing irrelevant and altruistic mothers in her works. In creating both irrelevant and altruistic mothers, the author manages to gather the two sides into a single mother type. In the negative mother type, author shows to the reader that irrelevant and excessive altruism will cause some losses both the mother and child. To consider this kind of instructor literary works, importance of types to be laid of once again. However, among the components that make to literary works, type is a concept that is poorly focused and not adequately addressed. By examining the works of authors in both Turkish and world literature, in which they create different types and convey their ideas through them, the attitude of both society and the author towards a particular group can be revealed. Also the created type carries the common characteristics features of the group. Results of the study and combining these features, data can be obtained from different branches of science such as sociology, psychology can benefit from these datas. From these points of view, it is concluded that is necessary to more focus on the concept of type and make new studies on the subject.